

Nr.
3

«ՄԱՍԻՍ» Ռ-ՀԱՅ ՀՐԱՏ. ԱՆԱՆ. ԸՆԿ.

10
ԼԼԾ

ՄԱՍԻՍԻ ՊԱՐԻՍԻՍ

«ՄԱՍԻՍ»

ՅՅԻ. ԳԳՄ

Գ-13

Խ. ԳԱՐՐԻԷԼԵԱՆ

1935

Մ Ր Զ Ի Ի Ն Ն Ե Ր Ը

Պուրեո

"MASIS"
SOCIETATE ANONIMĂ DE EDITURA
CAPITAL SOCIAL LEI 500.000
SEDIUL — BUCUREȘTI — B-dul MARIA No. 8 Etaj II

ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ԿՍՊՐԻՆ ՄՐՁԻՒՆՆԵՐԸ

Գարնանային գեղեցիկ օր մը, կանանչադարձ
անտառին մէջ, հազիւ նշմարելի նեղ շուիղէ մը
կանցնէին երեք մըջիւններ: Թէ ո՞ւր կ'երթային
կամ ո՞ւր կը շտապէին՝ յայտնի չէր, միայն թէ շա-
րունակ գէպի յառաջ կ'երթային:

Այդ վայրկեանին մէկ բան միայն կը զբաղեցնէր
հանոնք, այն էր՝ կարելի եղածին չափ շուտ հեռա-
նալ բզէցներէն ու մողէսներէն ու չը հանդիպիլ ա-
նոնց: Այդ անպիտան բզէցները յաճախ կը կտրէին
իրենց ճանապարհը:

Մեր մըջիւնները գեռ հեռուէն, երբ կը զգային
թշնամիին մօտենալը, իսկոյն կը շեղէին իրենց ճամ-
բուն գիծէն, կը մնային խոտերուն մէջ ու հոն կա-
պտտանէին, մինչեւ որ բզէզը կամ գիշատիչ միջա-
տը անցնէր ու երթար:

Բայց իրենք ո՞ւր կ'երթային արդեօք:

Երեքն ալ յանկարծ կանգ առին ու սկսան ի-
րենց գլխուն վրայ գտնուող շօշափուկները արագ ա-
րագ շարժել:

Անոնցմէ մէկը իր շօշափուկները մօտեցուց
միւսի շօշափուկներուն (այդպէս կը խօսին իրարու
հետ մըջիւնները) և ըստ.

— Կարա՛, իմ կարծիքով այս ճամբան այնքան
ալ ապահով չէ՛:

— Ինչո՞ւ, Միրմօ, — հարցուց Կարան:

— Ի՛նչպէս թէ ինչո՞ւ, մի՞ թէ չես տեսներ, որ

այդ գիշատիչ բզեզները հանգիստ չեն թողուր մեզ. քանի՜ քանի անգամ կտրեցին մեր ճանապարհը:

Կարան բան մը չը պատասխանեց, որովհետեւ ան ալ համաձայն էր Միրմոյին հետ և աւելի զայրացած էր:

Մինչեւ այդ ատեն երրորդ մըջիւնը լուռ կեցած էր, բայց երբ տեսաւ, որ Կարան և Միրմոն կանգնած կը մտածէին բզեզներուն մասին, մօտեցաւ անոնց և իր շօշափուկները սկսաւ քսել նախ մէկուն և յետոյ միւսին շօշափուկներուն, որով ուղեցրսել այսպէս.

— Տղա՛ք, ամէնէն լաւն է, փոխանակ խօսելու և պարապ տեղը ժամանակ կորսնցնելու, շարունակենք մեր ճանապարհը:

Այս ըսելէն վերջ՝ Կօնօն, առանց ընկերներուն նայելու, ճամբան շարունակեց:

— Կեցցէ՛ մեր Կօնօն — ըսաւ Միրմօն — կը սիրեմ իր անվախութիւնը, շատ խելօք բան ըսաւ: Ես կը հետեւեմ իրեն: Երթա՛նք, երթա՛նք: Պէտք է շուտ գտնել մեր նոր բնակարանին տեղը. — այսպէս վերջացուց իր խօսքը ու վաղեց Կօնոյին հետեւէն:

Կարան ալ անոնց հետեւեցաւ: Շուտով երեքն ալ, թշնամիներուն վտանգը մոռցած, արագ-արագ վազեցին առաջ:

Բաւական յառաջացած էին, երբ հեռուէն լոյս մը երեւցաւ: Անտառը վերջանալու վրայ էր:

Մըջիւնները իրենց քայլերը արագացուցին: Շուտով դուրս եկան անտառէն ու մտան անհամար ծաղիկներով զարդարուած բացաստան մը: Մեղրուները, թիթեռնիկները ու բզեզները անդադար մէկ ծաղկէն միւսը կ'անցնէին:

Երեք մըջիւններն ալ զգացին ծաղիկներուն քաղցր բուրմունքը: Կարան հիացած բացազանչեց.

— Օ՛, ի՜նչ հիանալի է, այստեղ շատ հիանալի կ'ըլլայ մեզ համար: Ո՛րքան սնունդ ձեռք կը բերուի մեր կովերուն համար:

— Գիտէ՞ք ի՜նչ կայ — խօսեցաւ Կօնօն — ինձի կը թուի, թէ այստեղէն քիչ մը հեռուն արտեր պիտի ըլլան, ուրկէ՛ ներ ձմեռուան պաշարը կը ժողվենք և մեր փոքրիկները առատ սնունդ կ'ունենան: Կեցցէ՛... յառա՛ջ...: Հը, Միրմօ, ինչո՞ւ կանգ առիր...

Կարան ու Կօնօն ուրախ տրամադրութեան մէջ էին, իսկ Միրմօն մոռալ կանգ առած էր. որքան ալ որ շարժեցան ընկերները, ան քայլ մը անգամ առաջ չը գնաց: Միրմոյի շօշափուկները արագ-արագ կը շարժէին: Կարան այլեւս չը կրցաւ համբերել ու հարցուց.

— Միրմօ՛, ինչո՞ւ ես կեցեր, է՛:

— Սպասէ՛, մի՛ խանգարեր, զայրացաւ ան ու, մէկ-երկու քայլ առնելէ վերջ, նորէն շարժեց իր շօշափուկները:

— Գիտէ՞ք ի՜նչ կայ. ճիշտ է, որ այստեղ լա՛ւ է ու շա՛տ լաւ... բայց... բայց առանց վտանգի չէ՛: Ես շա՛տ լաւ կը զգամ թշնամիներուն հոտը, որ երթալով աւելի կը մօտենայ: Չէ՛, եկէ՛ք հեռանանք ասկէ, ուրիշ ճանապարհ մը փնտռենք...: Մի՞թէ բան մը չէ՞ք զգար դուք:

Կարան ու Կօնօն ալ շարժեցին իրենց շօշափուկները: Գուցէ իրենք ալ առաջուրնէ զգացած էին թշնամիներուն մօտենալը, բայց այնքան տարուեր էին ծաղիկներուն բուրմունքէն, որ մոռցեր էին վրտանգը: Իսկ երբ թշնամիներուն հոտն առին, այնքան վախցան որ, մոռնալով իրենց ընկեր Միրմօն, սկսան փախչիլ:

Շա՛տ քիչ է պատահած, որ մըջիւնները անհա-

մաճայն ըլլան իրարու, ու այս անգամ ալ այսպէս պատահեցաւ, բայց շատ երկար չը տեւեց: — «Է՛հ, մտածեց Միրմօն, Կարան ու Կօնօն խելօք բան ըրին, ես ալ հետեւիմ անոնց»:

Վազեց, վազեց, բայց Միրմօն չը գտաւ զանոնք, սիրտը կոտրեցաւ:

Ո՛ւր կորսուեցան, — ըսաւ ինքնիրեն ու բարձրացաւ ցօղունի մը վրայ: Երկար նայեցաւ բոլորտիքը, բայց ընկերները չը գտաւ. շօշափուկները անընդհատ շարժումի մէջ էին և, ընդհակառակը, փոխանակ իր ընկերներուն, թշնամիներուն հոտն էր, որ կ'առնէր շարունակ:

«Ա՛, մտածեց Միրմօն, ուրեմն թշնամիներն ալ զգացեր են մեր երեքին մօտենալը ու ատոր համար է, որ կը հետապնդեն մեզ»:

Զգաց, որ թակարդի մէջ են ու ա՛լ ազատոււմ չըկայ իրենց. ո՛վ գիտէ, գուցէ իր երկու ընկերները հիմա իսկ անոնց ճանկն են ինկած արդէն:

Միրմօն վախցաւ, բայց իրաւունք ունէր. իրեն տեղը ո՛վ որ ալ ըլլար, պիտի վախնար, ու սկսաւ շտապել:

ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ... ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ...

Երբ ուզեց ցօղունէն վար իջնել, յանկարծ խոտի խշխշոցի ձայն մը լսեց ու ապա սաստիկ զգալի եղաւ թշնամիներուն հոտը. լաւ էր, որ վար նայեցաւ, սիրտը դողալ սկսաւ...: Վա՛յ, Տէր Աստուած... ինչքա՛ն մը թշնամիներ կա՛ին գետնին վրայ, որ կուգային ու ցօղունին շուրջը կը հաւաքուէին: Խեղճ Միրմօնի գլուխը դառնալ սկսաւ ու քիչ մնաց, որ վար իյնար ցօղունին վրայէն, բայց ինքզինքը ամփոփեց ու սկսաւ աւելի վեր բարձրանալ:

Ատոնք թշնամիներ էին, կատաղի թշնամիներ:

Միրմօն զգուշութեամբ բարձրացաւ ու նստաւ ցօղունին ծայրը, իսկ վարը թշնամիներուն թիւը երթալով աւելի կը շատնար. անոնք կը մտածէին, թէ ինչպէս ընեն, որ այդ օտար երկրացի մը շիւնը ողջ-ողջ բռնեն:

Անոնցմէ մէկն ըսաւ.

— Կարծեմ աւելի լաւ կ'ըլլայ, եթէ մեզմէ մէկը վեր բարձրանայ և այդ օտարականին ըսէ, որ այսուհետեւ ինքը մեր գերին է և պէ՛տք է որ հնազանդի մեղի:

Ամէնքն ալ համաձայն գտնուեցան անոր հետ:

Մըջիւններէն ամենաուժեղն ու յողթանդամը սկսաւ վեր բարձրանալ: Թէեւ Միրմօն հասակով փոքր էր, բայց ա՛ն ալ նուազ ուժով չէր. երբ ցօղունին ծայրէն անոր բարձրանալը տեսաւ, իսկոյն վճռեց ողջ չիյնալ թշնամիներուն ձեռքը ու պատրաստուեցաւ մինչեւ վերջին շունչը կուռելու:

Թշնամի մը շիւնը անվախօրէն կը բարձրանար վեր ու քիչ քիչ կը մօտենար Միրմօնին... բայց յանկարծ Միրմօն իջաւ քիչ մը վար, հասաւ թշնամիին, իր ամուր ծնօտներով բռնեց անոր գլուխը մարմինէն բաժնող նեղ տեղէն, կտրեց ու վար նետեց և նորէն բարձրացաւ վեր ու գնաց իր տեղը սպասեց:

Անգլուխ թշնամիին վար ինկաւ. փարը կեցողները շատ զայրացան:

Միրմօն ինքն ալ շատ էր բարկացած: Գիտէր որ, վերջի վերջոյ, զինքն ալ պիտի սպաննեն և ատոր համար ալ վճռեց քաջութեամբ մեռնիլ: Բայց ահա՛ ծանօթ ու հաճելի հոտ մը զգաց. վար նայեցաւ, մէյ մըն ալ ի՛նչ տեսնէ, Կարան էր, իր սիրելի ընկերը, որ շտապով վեր կը բարձրանար: Միրմօնի ուրախութեանը չափ չը կար:

— Միրմօ՛՛ ճա՛ն, ըսաւ Կարան ուրախացած,

այդ դժուրն ես :

Միրմօն հարցուց զարմացած .

— Բայց դուն ի՞նչպէս ինկար անոնց ձեռքը ,
Կարա՛ :

— Օ , Միրմօ՛ , այդ մասին ուրիշ անգամ կը
պատմեմ , եթէ ողջ մնանք , բայց հիմա գործով զրկած

են զիս քու մօտդ : Ի՞նչ մտադիր ես ընել : Թշնամի-
ները չափազանց շատ են . կը հնազանդիս : Միայն
իմացիր , որ անոնք ստրկատէրեր են :

Միրմօն բարկացաւ .

— Ե՛ս հնազանդիմ , երբէ՛ք : Թող նախ սպաննեն
զիս և յետոյ ինչ կ'ուզեն թող ընեն : Իսկ դո՞ւն , միթէ
արդէն մոռցե՞ր ես մեր ցեղային յատկութիւնը՝ մնալ

ազատ , ոչ ոքէ կախում չունենալ և ծառայել միմիայն
մեր սեփական հայրենիքին . . . : Միթէ մտադիր ես
անոնց ստրուկը ըլլալ . . . բայց ո՞ւր է Կօնօն :

— Կօնօն քաջաբար կուտելով մէկ քանի տեղէ
փրաւորուեցաւ և թշնամիները իրենց բնակավայրը
տարին զինքը :

Միրմօն լսելով Կօնոյին քաջագործութեան մա-
սին՝ ա՛յ աւելի ոգեւորուեցաւ :

— Կեցցէ՛ Կօնօն , ըսաւ ան , կը տեսնե՞ս . . . :
Ո՛չ , գնա՛ , գնա՛ , ըսէ՛ քու նոր տէրերուդ , որ ես
որոշած եմ մինչեւ վերջին շունչս կուտիլ :

Կարան անշարժ կեցած էր , կարծես մտադիր չէր
ցօղունէն վար իջնելու :

Միրմօն հարցուց .

— Ինչո՞ւ չես երթար . գնա՛ , Կարա , եթէ ու-
շանաս՝ լաւ չըլլար քեզի համար :

— Ո՛չ , Միրմօ՛ , ես ալ կը մնամ այստեղ , թո՛ղ
զիս ալ սպաննեն քեզի հետ :

Միրմօն աւելի քաջալերուեցաւ . շօշափուկները
մօտեցուց իր ընկերոջը ու սկսաւ քնքշաբար շոյել
զայն :

ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ՎՃԻՌԸ . — ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Վարի թշնամիները անհանգիստ էին : Կարան
խաբեց զանոնք . գնաց ու ալ չը վերադարձաւ :

— Ա՛ , այդպէս ուրեմն , — ըսին ու վճռեցին
երկուքն ալ ողջ չը թողուլ :

Ահագին իրարանցում ինկաւ թշնամիներուն
մէջ : Այլեւս չէին համարձակիր վեր բարձրանալ : Ի-
րենցմէ քանի մը հոգի փորձեցին այդ բանը , բայց
վախնալով Միրմոյի և Կարայի բռնած զիրքէն արագու-
թեամբ վար իջան : Թշնամին վճռեց ուրիշ միջոցի զի-

մել: Ամենքն ալ հաւաքուեցան Միրմոյի և Կարայի ե-
ղած ցօղունին վրայ ու սկսան կրծել զայն:

Մեր քաջերը զգացին թէ շուտով ցօղունը վար
պիտի իյնայ, ուրեմն ալ փրկութիւն չըկայ իրենց
համար:

Ցօղունը սկսաւ թեքուիլ, մէկ կողմ ծռիլ և մազ
էր մնացեր որ վար իյնար, երբ յանկարծ սարսափելի
շփոթութիւն մը ինկաւ թշնամիներուն մէջ. աղմուկ
ու տերեւներու այնպիսի շշուէ մը բարձրացաւ, որ
ամէն բան իրար խառնուեցաւ:

Յանկարծ, այդ վայրկեանին, մէկ քանի աղուէս-
ներ կը վազվառէին անտառին մէջ. միաժամանակ
քանի մը գայրացած և լեզուին դուրս հանած
շուններ կը հալածէին զանոնք ետեւէն: Շուները ճամ-
բուն վրայ հանդիպած բոյսերը կոխկրտելով յառաջ կը
սուրային, իսկ իրենց ետեւէն ալ կուգային որսորդնե-
րը՝ հրացանները ձեռքերնին բռնած: Աղմուկով խրա-
խոյս կուտային շուններուն:

Այս բոլորը տեղի ունեցաւ կարճ միջոցի մէջ.
ու երբ անոնք անցան գացին, նորէն լուսութիւնը տիրեց
անտառին մէջ:

Չոր տերեւներու տակէն շուտով դուրս եկան
մեր երկու քաջերը: Անոնցմէ մէկուն ձախ շօշափուկը
(շօշափելիքը) քիչ մը վիրաւորուած էր, բայց երկուքն
ալ լաւ կըզգային ինքզինքնին:

Միրմօն ու Կօնօն սաստիկ զարմացած էին
պատահածին վրայ:

Այս ի՞նչ աղմուկ էր և ի՞նչ այլանդակ, ուժեղ
կենդանիներ էին, որ անցան իրենց մօտէն. չըկրցան
հասկնալ: Միայն գետին ինկած տեսան այն ցօղունը,
որուն վրայ այնքան երկար ժամանակ մնացեր էին
պաշարուած:

Ցօղունին շուրջը ահագին քանակութեամբ թըշ-

նամիներ էին փռուած անշունչ: Մէկ հատիկ կենդա-
նի մըջիւն չը կար, որը փախեր էր, որն ալ ոտքի
տակ մնալով ոչնչացեր էր:

Միրմօն ու Կարան շնորհակալ ըլլալով իրենց
անյայտ ազատարարներէն, բոլոր ուժերնին հաւաքե-
լով՝ շտապ կերպով հեռացան այդ տեղէն:

— Փա՛ռք մեզ ազատողներուն, ըսաւ Միրմօն:
Տեսա՞ր, Կարա՛ ճան, եթէ ես չ'ըլլայի՝ հիմա սպաննած
կ'ըլլային քեզ...: Դէ՛, աճապարէ՛, արագ շարժի՛նք:

Վերջապէս մեծ դժուարութեամբ կրցան իրենց
ճանապարհը գտնել: Տխուր ու յոգնած կը շտապէին
տուն: Բայց ա՛փսոս որ իրենց ընկերներէն մէկը բա-
ցակայ էր. Կօնօն չէր երեւար:

ՄԻՐՄՈՅԻ ԵՒ ԿԱՐԱՅԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Արեւն արդէն մարը մտած էր: Մըջնոցին
բաւական մօտ եղող անտառէն երկու մըջիւններ
դուրս եկան: Անոնք շա՛տ յոգնած էին ու փոշոտած,
կ'երեւէ թէ հեռու տեղէ կուգային:

Անոնցմէ մէկն ըսաւ ընկերոջ.

— Ո՛ւֆ, Միրմօ ճան... ո՛ւֆ, ի՛նչպէս յոգ-
նե՛ր եմ. ե՛րբ պիտի հանգստանանք:

— Կարա՛, ըսաւ Միրմօն, կըզգամ թէ մօտ ենք
մըջնոցին: Մի՞թէ չես զգար մերիններուն հոտը:

— Ա՛խ, անիծուի՛ն մեր թշնամիները, որ կոտ-
րեցին շօշափուկներէս մէկը ու հիմա լաւ չեմ՝ զգար
սուղուան պէս:

— Իսկ ես լաւ կըզգամ, Կարա, որ եթէ այս
բոլորն ալ անցնինք՝ շատ մօտ կ'ըլլանք մեր տունին:

Կարան ուժ առաւ քիչ մը:

— Օ՛ֆ, Միրմօ՛, երկար կը հանգստանանք ու
լաւ մը կը քնանանք:

— Հարկա՛ւ, Կարա՛, կը քնանանք, եթէ մեր ընկերներն աշխատանքի չը կանչեն մեզ:

Երկուքն ալ լռեցին:

Անոնք անցան արտի մը մօտէն: Անհամար ծաղիկներ կային ու անոնց անուշ հոտը տարածուեր էր օդին մէջ:

— Նայէ՛, ըսաւ Միրմօն, ու լա՛ւ յիշէ սա արտը, շուտով հասկերը կը հասնին. պէտք է դադար առնուիք և ձմեռուան համար պաշար հաւաքել:

Կարան ըսպէ մը լռելէ յետոյ պատասխանեց.

— Է՛հ, Միրմօ՛, դեռ երթանք տուն, լաւ մը հանգստանանք, յետոյ նոր յոգնութիւններու մասին մը մտածենք: Ա՛յ, զիս գերի տանող մըջիւնները բոլորովին ալ չէին մտածեր աշխատանքի մասին:

Միրմօն գոհ չը մնաց անոր խօսքերէն:

— Ա՛յ-ա՛յ-ա՛յ-ա՛յ... Կարա՛, ուրեմն, ճիշտը ըսէ՛, դուն ալ հաւնեցա՞ր անոնց անգործութեանը: Այդ բանը չէի սպասեր քեզմէ: Չէ՞ որ անոնք աւագակներ են, ուրիշի աշխատանքը թալանող, յափշտակող բռնակալներ: Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, ուրեմն դուն կը հաւնի՞ս անոնց, հա՞, անոնց՝ որ խոյս կուտան ազնիւ աշխատանքէն և ասոր անոր ճակտին քրտինքովը կ'ապրին:

— Չէ՛, Միրմօ, ես չեմ համակերպիր անոնց, բայց հաւատա՛ որ շատ յոգնած եմ...: Գիտե՞ս, ի՛նչ քան եմ չարհարուեր անոնց մօտ. ինչ որ ուզէին՝ ընել կուտային ինձ. մտքէդ անցած ամէն բան... բայց, բաւական է... երթա՛նք, երթա՛նք... սակայն սպասէ՛... զգացի, զգացի, մօտեցած ենք մեր տունին, վազե՛նք:

Այդ միջոցին հանգստութիւն կը տիրէր մըջնոցին մէջ: Բանուորները եռանդազին կը շարունակէին իրենց աշխատանքները:

Գլխաւոր մուտքին մօտ եղած պահակները յանկարծ սկսան անհանգստութեան նշաններ ցոյց տալ: Անոնք զգացին, որ երկու մըջիւններ շտապով իրենց կողմը կուգան: Իսկոյն դուրս եկան զինուորները, իսկ բանուորները ըսպէ մը դադրեցուցին աշխատանքները ու մնացին սպասողական դրութեան մէջ:

Մըջիւններէն մէկ քանինները յանկարծ սկսան ուրախութեան շնկոյցներ հանել իրենց ծնօտներով: Շատերը իրար միացուցին շօշափուկները և հետեւեալ ուրախալի լուրը յայտնեցին իրարու.

— Ընկերնե՛ր, մերիններուն հոտը կուգայ, մերիններն են:

Երկիւղը չքացաւ. հիմա բոլորն ալ անհամբեր՝ եկողներուն կը սպասէին:

Կարան ու Միրմօն այնքան յոգներ էին որ, երբ տեղերնին հասան, ուժասպառ ինկան իրենց ընկերներու ոտքերուն տակ:

Ընկերները ճանչցան զանոնք ու սկսան խնամք տանիլ. մէկ-երկուքը անոնց փոշին կը մաքրէին, իսկ մէկ քանիններն ալ անոնց համար մննդարար ու զուլացուցիչ հիւթեր կը բերէին:

Ընկերներուն ուրախութիւնն անսահման էր: Չզուշութեամբ նորեկները տարին վարի սենեակը, որտեղ գով էր ու հանգստաւէտ...: Կարան ու Միրմօն իսկոյն հանգիստ քնացան:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՄԻՋՆՈՅԻՆ ՄԷՁ.—

ՀԻԻԹԱԼԻ ՊԱՇԱՐ

Թէեւ լոյսը դեռ նոր բացուեր էր, բայց մեր բոլոր մըջիւններն ալ գործի էին արդէն: Այդտեղ էին նաեւ Միրմօն և Կարան: Միրմօն իր ծնօտներով բռներ էր սպիտակ բան մը ու շտապով

դէպի մեծ սրահներէն մէկը վազելու վրայ էր : Եւ , երբ հակառակ կողմէն եկող Կարային հետ դէմ առ դէմ գտնուեցաւ , իսկոյն շօշափուկները անոր շօշափուկներուն քսելով ըսաւ .

— Կարա՛ , ի՞նչ պարտապ ման կուգաս . վազէ՛ թագուհիին մօտ . անիկա հո՛ն , երկրորդ սրահին մէջ , ձուիկներ կ'ածէ , իսկ ընկերները կը հաւաքեն զանոնք . ա՛յ , ես ալ վերցուցի ու կը տանիմ հիմա այդ ձուիկները իրենց համար յատկացուած սենեակը : Դէ , շո՛ւտ գնա :

Կարան վազեց :

Միրմօն վար դրաւ ծնօտներուն մէջ բռնած ձուիկը : Այդ միջոցին մէկ քանի մը ջիւղներ շտապով վազեցին դէպի երկրորդ յարկին խորքը : Ի՞նչ էր պատահեր :

Միրմօն կ'ըսէ Կարային .

— Ձուիկը պայթեցաւ , կեղեւը բացուած է , շո՛ւտ երթանք , գուցէ միւսներն ալ պայթին և անոր համար պէտք ունենան մեր օգնութեան :

Իրաւ ալ ձուիկներէն մէկուն կեղեւը պայթեր էր արդէն և մէջէն կ'երեւար անշարժ թրթուրը : Այդ թրթուրը ո՛չ աչք ունէր և ո՛չ ալ ոտքեր , այլ միայն գլուխ մը և մարմին մը , որ կը բաղկանար տասներկու օղակներէ : Դեռ չը զարգացած մըջիւն էր ան , որ յետոյ մըջիւն պիտի դառնար :

Բանուորները հանեցին թրթուրը և տարին անոր յատկացուած տեղը : Այդ տեղը այլեւս ձուիկներ չըկային , բոլորն ալ թրթուրներ էին , որոնք օրէ օր աւելի կը զարգանային ու կը մեծնային :

Երբ թրթուրը քիչ մը կը զարգանայ ու մըջիւնի նմանութիւն կըստանայ , իսկոյն կըսկսի իր շուրջը բոժոժ հիւսել ու մէջը թագնուիլ և քնանալ : Կը քնանան այնքան , մինչեւ որ արթննալու ժամանա-

կը գայ :

Սպիտակ թրթուրը բոժոժին մէջ արդէն մըջիւնի գլուխ ունի , ծալլուած շօշափուկներ ու ծալլուած ոտքեր . գլխուն վրայ կ'երեւին երկու գորշ կէտեր . անոնք մըջիւնին ապագայ աչքերն են : Մըջիւնն անշարժ է բոժոժին մէջ , ան կը զարգանայ այնտեղ և կ'ամրանան հոն իր մարմինն անդամները :

Միրմօն , Կարան և մէկ քանի բանուորներ հաւաքուեր էին բոժոժներէն մէկուն շուրջը . անոր մէջ եղող մըջիւնը արթննալու վրայ էր : Նորածինը թոյլ է . ան միայն իր ուժերով չի կրնար դուրս գալ բոժոժէն , այլ օգնութիւն է հարկաւոր :

Բոժոժներէն մէկուն թելերը կարծես թէ բացուելու հակամէտ չեն : Բանուոր մըջիւնները սկսան կրծել բոժոժին մէկ կողմը և խորշ մը բանալ . յետոյ ալ լայնցուցին այդ ծակը և ազատեցին մէջի մըջիւնը :

Ուրիշ տեղ մըն ալ երկու թէ երեք մըջիւններ դուրս հանեցին բոժոժներէն :

Նորածինը կը փորձէ ման գալ : Այս կողմը կ'անցնի , թրճիկ , յանկարծ բանի մը կը դաչի . այն կողմը կ'անցնի , թրճիկ , ուրիշ բանի մը կը դաչի , վերջապէս չի կրնար ճամբան գտնել :

Միրմօն ու Կարան մօտեցան , սկսան օգնել անոր ու փաղաքշել զայն իրենց շօշափուկներով : Ո՛վ գիտէ , թերեւս ըսին . «բարի՛ եկա՛ր» , կամ ուտելու բան առաջարկեցին իրեն :

— Հրամա՛ն , մըջնի՛կա , ըսաւ Միրմօն , որ իր բերնին մէջ հաւաքած քաղցր հիւթով սկսաւ կերակրել զայն :

Օ՛ , տեսնելու բան էր , թէ ի՞նչ ազահութեամբ կը ծծէր մեր փոքրիկ մըջիւնը իր բերնը դրած քաղցրահամ ու զովացուցիչ հիւթը :

Մի՛շտ այդպէս կը կերակրեն փոքրիկները, նախ կուտան քաղցրահամ նիւթեր, յետոյ երբ արդէն քիչ մը մեծցած կ'ըլլան, կուտան հացահատիկներ, մանաւանդ ցորեն:

Բայց պէտք է ըսել, թէ տրուած ցորենը կոշտ չէ, այլ փափուկ է և հիւթալի, որովհետեւ փոքրիկներու տրուելիք ցորենները պահուած կ'ըլլան զով ու չոր մատաններու մէջ:

Քիչ յետոյ կարան բերաւ նոր տեսակի ցորեն հատիկ մը և դրաւ իր խնամքին տակ եղող փոքրիկին առջեւ: Մըջնիկը դեռ անվարժ էր, բան մը չէր հասկնար: Ան չէր կրնար հաստատ ու համարձակ քալել:

Կարան, որ կանգնած էր անոր մօտ, կարծես կ'ըսէր իրեն.

— «Կե՛ր առջեւիդ ցորենը»:

Բայց փոքրիկը չը մօտեցաւ ցորենի հատիկին, որովհետեւ ինչ ըլլալը չէր գիտեր:

Կարան ինքը սկսաւ լիզել ցորենը, փոքրիկը բան մը չը հասկցաւ, նոյն իսկ տեղէն չը շարժեցաւ: Կարան շատ համբերեց, բայց երբ տեսաւ որ բան մը չէր հասկնար, մօտեցաւ ու սկսաւ հրել իր այդ բթամիտ աշակերտը, ու այնպէս մը հրեց, որ փոքրիկին բերանը դպաւ ցորենին: Իսկոյն, երբ մըջնիկին բերանը հիւթալի ցորենին համն առաւ, անմիջապէս լիզել սկսաւ:

Կարան հանգստացաւ, վերջապէս հասած էր նպատակին:

Կարան ու իր ընկերները այսպէս կը կերակրէին նորածին փոքրիկները:

Քիչ յետոյ, երբ կարան մըջնիկ մը կերակրելով զբաղած էր, ներս մտան Քաղօն ու Միրմօն միասին:

— չը, Կարա՛, հարցուց Քաղօն, շատ պնդազրուխ չե՞ն միթէ փոքրիկներդ: Ես բաւական շատ չար չարուեցայ իմի՛ններուս հետ:

— Այ մի ըսեր. մէկուն վրայ ես ալ շարշարուեցայ. սակայն չեմ գանգատիր. անոնք դեռ փոքրիկ են, իսկ փոքրիկները պահող մեծցնողը մեծ համբերութիւն պէտք է ունենայ: Դէ՛, գացէ՛ք, գացէ՛ք, հիմա կը խանդարէք զիս... մանաւանդ որ դուք ալ գործ ունիք արդէն, պարապ չէք:

Կարան դեռ խօսքը չէր աւարտած, երբ հոսկէ հոնկէ դուրս թափուեցան բանուոր մըջիւնները, մօտեցան աշխատող ընկերներուն և շօշափուկները իրարու քսեցին: Ամէնքն ալ յուզուած էին ու գրգռուած, բարձրացան վերնայարկը:

Բայց ի՞նչ պատահեր էր, ինչո՞ւ համար էր այդ իրարանցումը:

Ահա՛ թէ ի՛նչ:

Վերեւը, մըջնոցին գլխաւոր մուտքին մօտ, ահագին միջատ մը կար. բազմաթիւ մըջիւններ թափուեր էին վրան և կ'ուզէին ներս բերել: Բայց միջատը դեռ ողջ էր. վտանգաւոր էր անոր գլուխը, որուն վրայ կ'երեւային երկու բաւական խոշոր ծնօտներ: Ատիկա Մայիսի բզէզ մըն էր:

Թէեւ անիկա իր ուժեղ ծնօտներով մէկ քանի մըջիւններ մէջտեղէն կիսած էր, բայց մըջիւնները չէին վախնար, այլ նորէն ու նորէն կը յարձակէին վրան: Այսպէսով այնքան ծակծկեցին այդ թրթուրէ փափուկ մարմինը, որ խեղճը քանի մը անգամ կրճկուեցաւ և ապա վերջին անգամ մըն ալ կճկուելով անշարժացաւ:

Մըջիւններէն մէկ քանիները իրենց սպաննուած ընկերները առին և տարին մըջնոցէն քիչ հեռու տեղ մը թաղեցին, իսկ անոնց մեծ մասը բզէզին

փոխադրութեամբը դբադեցաւ :

Երբ քիչ յետոյ Կարան, Միրմօն ու Քաղօն հանդիպեցան իրարու միւս սենեակին մէջ, Կարան հարցուց .

— Միրմօ՛, դուն առաջ վաղեցիր, ըսէ տեսնենք, թէ այդ ի՞նչպէս եղաւ, որ մեր մըջնոցին առջեւ մայիսեան բզէզը երեւաց...

— Անիկա մեր մըջնոցին առջեւը չէ եղեր — պատասխանեց Միրմօն — այլ մեր բանուորները զայն քաշքշելով բերեր են հեռու տեղէ : Կ'ըսեն թէ քանի՛ քանի՛ անգամներ, երբ բզէզը կը կծկուէր, քիչ մնացեր էր որ իր ուժեղ ծնօտներուն մէջը առնէր մեր ընկերները... : Օ՛, ե՛թէ անոր ծնօտներուն տակը իյնային, վայրկենապէս երկու կտոր կ'ըլլային... : Ու երբ մըջնոց են բերեր զայն, ամէն կողմէն մեր զինուորներն ու բանուորները վրան են ինկեր, ու այդ պատհառաւ ալ բաւական զոհ ենք ունեցեր, բայց լաւ է որ համեմատաբար քիչ փոստով շատ լաւ պաշար մըն ենք ձեռք բերեր :

Կարան զարմացաւ :

— Տեսա՞ր, Կա՛րա, թէ ո՛րքան ուժով են մեր բանուորները. այդ հեռու տեղէն կրցեր են քաշքշելով բերել այդ հսկան :

Միրմօն չէր սխալած :

ՄՐՋԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈՒՆՁԲԸ

Այդ օրէն բաւական ժամանակ էլ անցած . ցորենի արտը հասունցած էր :

Միրուն արեւոտ օր մը Կարան պատահեցաւ Միրմօյին և ըսաւ .

— Միրմօ՛ ճան, հապա չ'երթա՞նք մեր տեսած արտը հնձելու. չէ՞ որ ժամանակ է : Երթա՞նք,

քանի երկոտանի հսկաներ բոլորը չեն ժողոված դեռ հոն :

— Այո՛, Կարա՛ ճան, ես ալ ճիշտ այդ մասին կը մտածէի. երթա՛նք մեր ընկերներուն հետ խօսինք :

Իսկ երբ անոնք մօտեցան իրենց ընկերներէն շատերուն և արտը հնձելու մասին խօսեցան, ամէնքն ալ միեւնոյն պատասխանը տուին . — «Ի հարկէ՛, ի հարկէ՛...» :

Ուրեմն ամէնքն ալ համաձայն են հունձքի երթալու : Եւ իրա՛ւ ալ, յաջորդ առտուն կանուխ ամէնքն ալ արթնցան և ճամբայ ինկան՝ դէպի արտը : Միրմօն և Կարան առջեւէն կ'երթային : Արդէն կը մօտենային : Հեռուէն կ'երեւար ոսկեփայլ արտը, որ ալիքի պէս կը տատանէր հովէն :

Երբ արդէն մօտեցան, մեծ ոգեւորութեամբ առաջ վաղեցին ու մտան արտը :

Երկար բարակ սպառելու սովորութիւնը չունէին, իսկոյն գործի ձեռնարկեցին : Փետնին վրայ շատ հատիկներ չը գտնելով, Կարան մօտեցաւ Միրմօյին և ըսաւ .

— Արդեօք չը բարձրանա՞նք ցօղուններուն վրայ :

— Ես ալ ատիկա կ'ուզէի ըսել, պատասխանեց Միրմօն : Կարա՛, դուն գնա՛ ուրիշ ցօղունի մը վրայ բարձրացիր, իսկ ես ալ սա մեծ հասկին կը հասնիմ :

Միրմօն սկսաւ բարձրանալ. մէկ քանի մըջիւններ ալ իրեն հետեւեցան :

Հասկին վրայ եղողները կը կրծէին պատեանները և վարը եղած ընկերները կը հաւաքէին անոնց մէջէն վար թափուող ցորենն ու կը տանէին տուն : Այսպէս եռանդով առաջ կ'երթար գործը : Բայց ու-

ըիշ տեղ մը շատ անյաջող կ'երթար աշխատանքը. ինչ որ ալ կ'ընէին, դարձեալ չէին կրնար ցոլեմը պատեանէն հանել: Երբ բանուոր մըջիւնները տեսան, որ գործը առաջ չ'երթար, վար իջան ու, մէկ քանի վայրկեան խորհրդակցելէ յետոյ, սկսան ցողունը կրծել: Այնքան կրծեցին որ հասկը թեքեցաւ ու վար պիտի իյնար, երբ ցողունին ծայրին երեւցաւ մեր կարան:

Թէ ի՞նչպէս եղաւ, որ ան մնաց այդտեղ, ո՛չ մէկը չը հասկցաւ: Արդէն ուշ էր, ալ վար չէր կրնար իջնել. հասկը մէկ կողմ ծռեցաւ ու... թրը խկ, ինկաւ գետին: Քանի մը մըջիւններ վազեցին անոր օգնելու: Խեղճը մնացեր էր ծանր հասկին տակ, աշխատեցան տակէն հանել զայն: Միրմօն ալ վարն էր. երբ իմացաւ իր սիրելի ընկերոջ պատահածը, շտապեց օգնութեան:

— Ի՞նչ եղաւ, կարա՛, հօ՛ շատ չը վնասուեցա՞ր:

Անիկա չը պատասխանեց. հազիւ կանգնած էր ոտքի վրայ. աչքը տեղը չէր. ընկերները բռնած պահած էին զայն: Քիչ յետոյ աչքը բացաւ ու մոլորուած նայուածքով դիմեց Միրմօն.

— Ո՞վ ես դուն, որ կը խօսիս ինձ հետ... Ա՛խ, Միրմօ՛, դո՞ւն ես...: Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ... բան մը չըկայ. միայն թէ քիչ մը վախցայ... բայց այս ի՞նչ է, չե՛մ գգար թէ ուր եմ ես...: Այդ դո՞ւն ես, Միրմօ, այս ամբողջ է...

— Ե՛ս եմ, կարա, ե՛ս:

Միրմօն դարմացաւ, թէ արդեօք ի՞նչ է պատահեր իրեն, որ բան մը չի գգար: Ուստի մօտեցաւ ու սկսաւ քիչ մը ցնցել զայն: Այն ինչ որ տեսաւ, շատ ալ ուրախալի բան մը չէր:

— Ա՛, կարա՛, այդ ինչո՞ւ են թեքուեր շօ-

շտիուկներդ. պա՛ւպա՛ւպա՛... վիրաւորուեր են: Երկուքն ալ քիչ մը տրորուեր են: Բայց ոչի՛նչ, վտանգաւոր չէ. լաւ որ բոլորովին չեն կտրտուեր: Բան մը չը կայ... կ'առողջանան...: Եկուր երթա՛նք, վերքդ պէտք է լիզել, որ շուտ լաւնայ:

Միրմօն տարաւ զայն ապահով տեղ մը:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ.— ԿԱՆՁՐԵԻՒ.— ՌԻՐԱԽԱԼԻ ԼՈՒՐ ՄԸ

Յանկարծ եղանակը ցրտեց. քամին սկսաւ սաստկանալ: Ամպերը ծածկեցին արեւին դէմքը և անոր լոյսը սկսաւ աղօտնալ: Արտը կատղած ծովու պէս արեկոծուեցաւ: Շուտով երկինքը ծածկուեցաւ ամպերով:

Մըջիւնները նախազգացին եղանակին փոփոխութիւնը. աշխատանքն ընդհատեցին ու ամէն մէկը ցորենի հատիկ մը բերանը առած՝ ճանապարհին կաւ դէպի տուն:

Այս անգամ ուրիշ ճանապարհ մը ընտրեցին, որ աւելի նեղ էր և կ'անցնէր կանանչ ու բարձր խտերու մէջէն. ապահով էր և պաշտպանուած:

Անոնք կը շտապէին: Անոնց մէջ երեւցան Միրմօն և կարան: Վերջինիս բերանը ցորեն չը կար: Խեղճին շօշափուկները երբէք ուղիղ չէին կենար. քիչ մը շարժեր թէ չէ, իսկոյն վար կը կախուէին: Ատոր համար ալ ան չէր կրնար հաստատ քալել: Բանուորները շրջապատուած էին ծնօտները սրած դինուորներով:

Այս ճանապարհը լաւ գիտէին մըջիւնները, որովհետեւ իրենք էին շինած և վտանգի մը ժամանակ ալ այդ տեղէն է, որ կը վերադառնային:

Անոնք դեռ շատ ճանապարհ չէին անցեր, երբ հովը աւելի սաստկացաւ ու սկսաւ անձրեւել: Կա-

Թիւներով սկսած այդ անձրեւը յանկարծ այնպիսի ուժգնութեամբ սկսաւ տեղալ, որ մըջիւնները շփոթեցան ու, արագացնելով իրենց քայլերը, եկան հասան ապահով տեղ մը և ամէնքն ալ մտան մէջը ու մոտքը փակեցին:

Բայց անձրեւը ինչպէս յանկարծ սկսած էր, այնպէս ալ դադրեցաւ յանկարծ: Քամին ամպերը քշեց ու երկինքը նորէն բացուեցաւ:

Նորէն երեւցաւ արեւը և իր ոսկի ճառագայթները փայլեցան անձրեւէն գոյացած փտակներու մակերեսին վրայ:

Մըջիւնները շատ ուրախացան ու շարունակեցին իրենց ճանապարհը: Գացին գացին և հասան առուակի մը եզերքը. ա՛լ առաջ երթալու հնար չը կար: Օ՛, մըջիւնները ատելով ատած են ջուրը, որովհետեւ անգամ մը որ ջուրին մէջն են ինկած՝ ա՛լ ազատում չը կայ իրենց համար:

Առուակին եզերքին երկայնքովը գացին քիչ մը վեր. հոն՝ ջուրին երկու ափերուն միջեւ՝ բաւականաչափ բարձրադիր խոտեր կային, որ իրարու վրայ ծռելով, ծռելով տեսակ մը կամուրջ կազմած էին: Մըջիւնները հասան այդ բնական կամուրջին ոտքը, բայց անմիջապէս չը բարձրացան վրան, այլ քիչ մը կեցան, նայեցան բարձր կամուրջին ու ջուրի հոսանքին ու իսկոյն վճռեցին:

Անոնցմէ մէկը վեր բարձրացաւ, գնաց... գնաց... ու անցաւ միւս ափը: Այդ որ տեսան մնացած մըջիւնները, աւելի ոգեւորուեցան: Ահա՛ առաջին մըջիւնը բարձրացաւ, հասաւ բոյսին ծայրը, կանգ առաւ քիչ մը ու սպասեց յարմար փայրկեանին միւս ափը անցնելու համար և անցաւ: Շուտով ցօղունին ծայրը այնքան շատ մըջիւն հաւաքուեցաւ, որ բոյսը վար ծռեցաւ և ծայրն ինկաւ ջուրին

մէջ, իսկ վրայի մըջիւնները ջուրը տարաւ հեռու... հեռու...:

Մահէն ազատեցան այն մըջիւնները միայն, որ ժամանակին վար իջած էին ցօղունէն: Անոնցմէ շատերը, որ այս կամուրջը թողելով շարունակեւ էին իրենց ճանապարհը, քիչ հեռուն հրաշալի ու ապահով կամուրջ մը գտած էին իրենց համար: Եղածը կոտրած ծառի ճիւղ մըն էր, զոր քամին երկարած էր առուակին վրայ:

Ինչ ըսել, որ մըջիւնները շատ ուրախացան ու սկսան արագ կերպով միւս կողմը անցնիլ: Բայց եղան անհամբերներ ալ, որոնք իրենց շտապողակա՜նութեանը պատճառով վար ինկան կամուրջէն ու խեղդուեցան ջուրին մէջ:

Այսպէսով, թէեւ անցան միւս կողմը, բայց իրենց պաշարին մեծ մասը մնաց այն ափը, որովհետեւ բեռներով միասին անցնիլը շատ դժուար էր:

Վերջապէս, բաւական թախառելի յետոյ, գտան իրենց ճանապարհը և հասան տուն:

Տանը մէջ մեծ ուրախութիւն կրսպասէր մեր կարային ու Միրմոյին: Երբ ներս մտան յոգնած, յանկարծ պիւրենք դիմաւորեց մըջիւն մը: Իսկոյն մօտեցան իրարու ու բարեւեցին: Կարան լաւ չէր դգար իր փաստուած շօշափուկներուն պատճառով, բայց Միրմոն իսկոյն ճանչցաւ դիմաւորող մըջիւնը ու ըսաւ.

— Կօնօ՛, այդ դո՛ւն ես:

— Ե՛ս եմ, ե՛ս, Կարա՛:

— Օ՛ Կօնօ... Կօնօն...

Նորէն մօտեցան իրարու և շօշափուկներով ու ծնօտներով սիրալիր կերպով բարեւեցին իրարու:

— Ա՛յ Կօնօ, ըսաւ Կարան ուրախացած, ուրեմն այդ դո՛ւն ես, մեր սիրելի, մեր քաջ Կօնօն...:

Ներէ՛, Կօնօ՛, որ չը կրցայ ճանչնալ քեզ...: Ա՛խ, շօշափուկներս...:

— Այդ ի՞նչ է եղեր քեզ, հարցուց Կօնօն:

— Է՛հ, Կօնօ՛, այդ մասին ուրիշ անգամ կը պատմեմ. հիմա դուն ըսէ՛ տեսնենք, ի՞նչպէս աղա-տեցար այդ անպիտան թշնամիներէն:

Կօնոյի վերադարձին լուրը կայծակի արագու-թեամբ տարածուեցաւ մըջնոցին մէջ ու երբ մեր երեք ընկերները իջան վարի յարկը, բազմաթիւ մըջիւններ շտապեցին անոր մօտ ու «բարի եկար» ըսին:

Իսկոյն ճաշի հրաւիրեցին զայն ու հիւրասի-րեցին մառանէն նոր հանուած հիւթալի ցորենով:

ՄՐՋԻՒՆՆԵՐՈՒՆ «ԿԹԱՆ ԿՈՎԵՐ»Ը

Հետեւեալ օրը շա՛տ տաք էր դուրսը, ասոր համար ալ մըջիւնները դուրս չ'եկան աշխատելու: Մէկ մասը մըջնոցին մէջ կը գործէր, իսկ միւս մասն ալ կը հանգստանար իրիկու ա՛յ աշխատանքին համար:

Այդ օրը Միրմօն, Կարան ու Կօնօն լաւ մը ճաշելէ վերջ գացին «Կթան կովերուն» մօտ՝ անուշ հիւթ ծծելու համար:

Բայց ի՞նչ կ'ըսեմ, ես բոլորովին մոռցայ, որ դուք այս «Կթան կովերուն» մասին բան մը չէք գի-տեր, ուրեմն այս մասին ալ ձեզ պիտի խօսիմ:

Դուք հարկաւ տեսած պիտի ըլլաք գնդասեղի գլխու մեծութեամբ մանր ու կանանչ միջատներ, որ կ'ապրին ծառերուն, ծաղիկներուն, վարդենիներուն ճիւղերուն վրայ: Ով գիտէ քանի՛ քանի՛ անգամներ վարդ քաղած աստե՛ն անգիտակցաբար մատերնուդ տակ տրորած էք հազարաւորներ և ձեռքերնիդ կեղտո-տած: Եթէ ցարդ ուշադրութիւն չէք դարձուցած

անոնց վրայ, այժմ աւելի լաւ դիտեցէ՛ք: Անոնք կը կոչուին ափիս: Այդ փոքրիկ միջատները իրենց փո-րին վարի կողմն ունին երկու բարակ խողովակներ, որտեղէն անուշ հիւթ կ'արտադրեն անոնք. մըջիւն-ները շա՛տ կը սիրեն այդ հիւթը, ուստի կը ժողվեն այդ ափիսները, իրենց տունը կը բերեն և հոն կ'ըն-տելացնեն զանոնք: Մըջիւնները իրենց այդ «կով»ե-րուն համար թուփերուն տակ կամ տերեւախիտ ծառերու ճիւղերուն վրայ յարմար տնակներ կը շի-նեն, չաւ մը կը կերակրեն զանոնք, կը պահեն, կը պահպանեն, որպէսզի ափիսը սնունդի պակասութիւն չ'ունենայ:

Ի՞նչ խօսք, որ ափիսներն իրենք ալ շատ գո՛հ կ'ըլլան մըջիւններուն վարմունքէն, կը սիրեն իրենց տէր-մըջիւնները և չեն փախչիր անոնցմէ: Եւ ինչո՞ւ փախչին, քանի որ մըջիւնները առատ-առատ կը կերակրեն զիրենք ու լաւ կը խնամեն: Բայց պէտք չէ մոռնալ, թէ իրենք ալ անուշ հիւթ կը հայթայթեն մըջիւններուն, երբ որ ուզեն այս վերջինները: Այս-պէսով, ինչպէս կը տեսնենք, երկու կողմերն ալ փո-խադարձաբար իրարու օգնած կ'ըլլան:

Այդ օրը, երբ մեր երեք ընկերները որոշած էին անուշ հիւթ ծծել, «կով»երը տունն էին. անձրեւի պատճառով ներս էին բերեր, որպէսզի չը խեղդուին ջուրին մէջ: Արեւոտ օրերը մըջիւնները զանոնք կը տանին հիւթալի ծաղիկներուն վրայ արածելու: Իսկ եթէ անոնց վրայ թշնամիներու կողմէ ո՛ր և է յարձակում ըլլայ, մեր «կովարածները» իրենց կեանքի գինով կը պաշտպանեն «հօտը»: Քիչ չի պա-տահիր որ այդ «կով»երուն սլառճառով կռիւ տեղի ունենայ երկու թշնամի մըջնախումբերու միջեւ:

Ուրեմն, ինչպէս տեսաք, Միրմօն, Կօնօն ու Կարան զացած էին «կով»երուն մօտ անուշ հիւթ

ծծելու համար։ Անոնցմէ ամէն մէկը ԱՓԻՍԻ մը մօտեցաւ, դրաւ բերանը անոր ետեւի խողովակին ու իր առջեւի ոտքերով թեթեւօրէն զարկաւ անոր փորին։ Ափիսը խկոյն քաղցր ու անուշաբոյր հիւթ մը արտադրեց. այսպէս շարունակելով իրենց շարժումները, մըջիւնները լաւ մը խմեցին, կշտացան ու յետոյ մէկ կողմ քաշուեցան։

— Օ՛խ, ըսաւ Կօնօն, այս ի՞նչ լաւցեր է մեր կովերուն կաթը, երկար ժամանակ համը չէի աւեր, կարօտցեր էի...

Երկու ընկերները կը պատրաստուէին դուրս գալու, երբ տեսան, որ Կարան իր կթան կովը մէկ կողմ տանելով, ուրիշ մը բերած է ծծելու համար։ Միրմօն, երբ այդ տեսաւ, քիչ մը բարկացած ձեւով ըսաւ.

— Է՛, Կարա՛, հիմա եղա՞ւ այդ բանը։ Եթէ մենք ամէն մէկս երկու կով կթենք, հապա մեր միւս ընկերները ի՞նչ պիտի ուտեն։

Բայց Միրմօն հապիւ իր խօսքը վերջացուցած էր, երբ ներս մտան քանի մը բանուոր մըջիւններ ու յայտնեցին, թէ՛ եկած են լաւ կով մը տանելու թագուհիին համար։

Երեք ընկերները ուռած փորերով դուրս եկան ներքնայարկէն։

— Վա՛յ, Միրմօ ճա՛ն, փո՛րս. — աղաղակեց Կա-
րան։

— Ա՛յ, ճաթի՛ս հա, ագա՛հ — զայրացաւ Միր-
մօն — ինչո՞ւ այսքան խմեցիր դուն, դեռ եթէ թոյլ տայինք, ո՞վ գիտէ որչափ պիտի խմէիր։

— Է՛հ, Կօնօ՛, ըսաւ Միրմօն, խօսքը անոր ուղղելով, հիմա երթանք գով տեղ մը և դուն պատմէ, թէ՛ ո՞ւրտեղ էիր և ի՞նչպէս աչատեցար։

ԿՕՆՈՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՐԿԱՏԷՐ ՄՐՋԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դէ՛, բոլորդ ալ գիտէք, թէ ես գերի էի ինկեր թշնամիներուն ձեռքը։ Անոնք զիս բաւական չարչարելէ յետոյ տարին խցեցին մութ տեղ մը։ Միւս օրը եկան հանեցին ու տարին աշխատանքի։ Ահագին թիւով մըջիւններ կ'աշխատէին։ Մէյ մ'ալ տեսայ, որ մեր տէրերը բան մը չեն ըներ, պարապ կեցած են ու կը հսկեն մեր վրայ։ Յետոյ տեսայ որ բոլոր աշխատողներս ալ ստրուկներ ենք, որ հող, սերմ և տարբեր տեսակի մըջիւններու թրթուրներ կը կրենք։ Կամաց-կամաց պարզուեցաւ, որ անոնց սենեակները լեցուն են յափշտակուած պաշարով, օտար ձուիկներով ու թրթուրներով։ Այդ թրթուրներէն դուրս եկած մըջիւնները իրենց համար ստրուկներ դարձուցած էին և անոնց աշխատանքովը կ'ապրուէին իրենք։

Բայց բան մը ա՛լ աւելի զարմացուց ինծի։ Ես ինկեր էի այնպիսի ստրկատէրերու մօտ, որոնք հաստատ տուն տեղ չ'ունէին, այս ու այն կողմ թափառելով և ասոր անոր ունեցածը յափշտակելով կ'ապրուէին։ Երեւակայեցէ՛ք, անոնք ոչ միայն չեն աշխատեր, այլ նոյնիսկ կը հաւատա՞ք, եթէ ըսեմ, կը ձանձրանան իրենք իրենց կերակուր ու տեղ. երեւակայեցէ՛ք, երբ ներսի սենեակէն հողի կոյտ մը առած դուրս կուգայի, տեսայ որ ստրկա-տէրերը կեցեր են, իսկ անոնց ամէն մէկուն առջեւ ստրուկ մը կայ։ Տէրերը կը հրեն ստրուկները. իսկ այդ խեղճերը կը կերակրեն զանոնք, հիւթ կուտան անոնց։ Աշխատանքի անընդունակ են և եթէ այդ ստրուկները չըլլան, անոնք անօթութենէ կը մեռնին։ Բայց եթէ գործը կռիւի հասնի, այն ատեն դուն

անոնց կռիւր տես : Մեծ ու սուր ծնօտներնին բա-
ցած կը յարձակին թշնամիներուն վրայ ու կտոր
կտոր կ'ընեն դանոնք : Շա՛տ համարձակ են ու կա-
տաղի : Իրենց միակ նպատակն է ստրուկներուն թիւը
բազմացնել ու անոնց միջոցաւ լաւ ապրիլ :

Առաւօտ մըն ալ, երբ մեր տէրերը մեծ աւա-
րով ու ահագին գերիներով տուն վերադարձան,
տունը մնացած մըջիւնները մեծ ուրախութեամբ
առաջ վազեցին : Այսպէսով անոնք զբաղեցան թա-
լանած աւարը տեղաւորելով : Ես ու ընկերս երբ այս
բանը տեսանք, յարձակեցանք մեր երկու պահապան-
ներուն վրայ, վիրաւորեցինք զանոնք և սկսանք փախ-
չիլ : Հարկաւ ասիկա իմացան ու ինկան մեր ետեւէն,
բայց ի՞նչպէս պիտի հասնէին... : Մենք մտանք խո-
տերուն տակ, պահուրտեցանք քիչ մը. անձրեւն ալ
երբ սկսաւ, ա՛լ չը կրցան մեզ գտնել և վերադար-
ձան տուն : Վերջապէս ես կերպով մը տուն հասայ,
իսկ ընկերս առաջ գնաց. անոնց բնակարանը մերինէն
քիչ մը անդին է :

— Կօնօ՛, այսօր ես փոքր կարմրագոյն մըջիւն
մը տեսայ. անիկա հօ՛ քու ընկերդ չէ՞ր, — հարցուց
Միւրմօն :

— Այո՛, այո՛, ճի՛շտ ան էր :

— Ի՞նչ կը կարծես, Կօնօ՛, անոնք պիտի մոռ-
նա՞ն այս փախուստը, հարցուց անոնց քով կեցած
ուրիշ մըջիւն մը, Միւրմոյի ու Կարայի պատճա-
ռով քանինե՛ր սպաննեցին. հիմա ալ դուք փախաք :

— Հազիւ թէ մոռնան զիս, — ըսաւ Կօնօն :
Անոնք այնքան ալ հեռու չեն մեզմէ : Չէ՛, միեւ-
նո՛յնն է, անպատճա՛ռ պիտի հեռանանք այս վայրէն,
պիտի տեղափոխուինք ուրիշ տեղ :

Պատմութիւնը վերջացաւ : Արեւը շատ էր տաք,
անոնք մտան վարի յարկը : Սրահներէն մէկուն

մէջէն անցան թեւաւոր մըջիւնները...

— Հէ՛յ, այս արուները կը թափառին պարապ-
պարապ, ըսաւ Կարան :

— Ինչո՞ւ այդպէս կ'ըսես, — խօսեցաւ Միւր-
մօն նեղացած : Միթէ չե՞ս գիտեր, թէ երբ թագուհի-
ները ձուրկներ ածեն վերջացնեն, անոնք կա՛մ կը
մեռնին, կա՛մ թեւերնին կորսնցնելով գործի կը
սկսին : Քիչ մըն ալ համբերէ՛, շուտով կ'ազատինք
անոնցմէ :

Ու յարմար տեղ մը գտնելով, երեքն ալ նստե-
ցան հանգստանալու :

ՊԱՏԵՐԱԶՄ. — ԹՇՆԱՄԻՆ ԿԸ ՅԱՂԹՈՒԻ

Երկրորդ օրը բնակարանի գլխաւոր մուտքի
պահապանները յանկարծ իրար անցան : Անոնցմէ մէ-
կը մօտեցաւ միւսին և ըսաւ.

— Ընկե՛ր, չե՞ս զգար թշնամիին հոտը :

Ընկերը շարժեց շօշափուկները, լուեց քիչ մը
և յետոյ պատասխանեց.

— Այո՛, ես ալ կը զգամ. ճիշտն ըսելով ես
առաջ իսկ զգացի, բայց միշտ ալ կը կարծէի թէ կը
սխալէի :

Այդ վայրկեանին քանի մը մըջիւններ երեւ-
ցան հեռուն, որոնք շտապով դէպի մըջնոցը կուգային :
առոնք իրենց բանուորներն էին որ, զգալով թշնա-
միին մօտենալը, թողեր էին իրենց դաշտային աշ-
խատանքները ու փախեր :

Ահա՛ մօտեցան մըջնոցին. մէկն ըսաւ :

— Կուգա՛ն... կուգա՛ն... զրացի մըջնոցին
վրայ յարձակեցան, մենք հազիւ ազատեցանք :

Շուտով այս մըջնոցին մօտ սկսան վազել ցե-
ղակից մըջիւնները : Կօնօն ու Միւրմօն մօտեցան ա-

նոնյով մէկ քանիին և հարցուցին .

— Ինչո՞ւ կը փախչիք :

— Հապա ի՞նչ ընենք , պատասխանեց փախտականներէն մէկը , թշնամին աւերեց մեր մրջնոցը : Ա՛լ ձուիկ , ա՛լ թրթուր , ա՛լ հարսնեակ , ա՛լ ձմեռուան պաշար չը թողուցին . բոլորը , բոլորը յափշտակեցին տարին : Անտանելի է մեր վիճակը . կը փախինք , բայց մենք ալ չենք գիտեր թէ ո՞ւր :

Անոնց պատմածները շատ փառ տպաւորութիւն թողուցին մեր մրջիւններուն վրայ :

— Այս վայրկեանին իսկ պէտք է հեռանալ այս տեղէն , ըսաւ Միրմօն : Վայրկեանի մը մէջ ամբողջ մրջնոցը իմացաւ և մէկ մարդու պէս որոշեցին իսկոյն փախչիլ և հեռանալ այս տեղէն : Անմիջապէս խումբ մը բանուորներ զինուորներու ընկերակցութեամբ ճանապարհ ինկան . անոնց պաշտօն էր տրուած բնակարաններու համար ապահով տեղ ընտրել :

Երբ բնակարանի տեղը որոշուեցաւ՝ վերջացաւ , անմիջապէս մէկ քանի զինուորներ վերադարձան մրջնոց ու յայտնեցին այդ մասին : Շուտով միւս մրջիւններն ալ անոնց առաջնորդութեամբ ճամբայ ինկան . հարկաւ , իրենց հետ վերցուցին ինչ որ կրնային , — ձուիկներ , թրթուրներ , հարսնեակներ , ցորենի պաշար : Ի՞նչ խօսք , որ չը մոռցան նաեւ իրենց «կովեր»ը :

Թշնամիները շատ հեռու չէին , իսկոյն հասան լքուած մրջնոցը . ներս վաղեցին , բայց մնացին զարմացած , որովհետեւ մէկ հատ իսկ կենդանի մրջիւն չէր մնացեր հոն : Այնտեղ գտան միայն քիչ քանակութեամբ ձուիկ , թրթուր և բաւականաչափ ցորենի պաշար : Խեղճերը չէին կրցած բոլորը ազատել :

Աւագակները բարկացած այս ու այն սենեակն էին մտեր բան որոնելու , իսկ այդ միջոցին մեր

մըջիւնները մտան անտառ:

Թշնամիները շատ բան չը գտնելով մըջնոցին մէջ, շուտով դուրս եկան: Հիմա վաղեցին դէպի ուրիշ մըջնոցներ: Բոլորովին պատահաբար գացին այն ճանապարհով, որով քիչ առաջ փախեր էին մեր մըջիւնները:

Աւազակները շուտով հասան անտառ: Անոնք մարմինով աւելի խոշոր էին, ունէին մեծ ու սրածայր ծնօտներ, որոնք սպաննութենէ զատ ուրիշ ո՛չ մէկ աշխատանք կատարելու ընդունակ չէին:

Ահա՛ այդ աւազակները հասան մեր մըջիւններուն ու յարձակեցան անոնց վրայ:

Պատերազմը սկսաւ: Երկու կողմերն ալ կը կռուէին մեծ զայրոյթով, իրար կը խաճնէին, կը ջարդէին ու կը կոտորէին:

Մեր մըջիւնները աւելի կատաղի կը կռուէին, որովհետեւ անոնց կռիւը ո՛չ թէ ուրիշները կողոպտելու և ունեցածնին յափշտակելու համար էր, այլ միայն և միայն ինքնապաշտպանութեան և իրենց բարեկամներուն ու ազգականներուն ունեցուածքին պաշտպանութեան համար: Այլ ու ձախ կը սպաննէին, կ'ոչնչացնէին աւազակները:

Ստրկատէր յափշտակիչները ուժեղ յարձակում մըն ալ գործեցին ու քիչ էր մնացեր որ յաղթէին, երբ այդ իսկ միջոցին չորս կողմէն մեծ թիւով նոր-մըջիւններ կայծակի պէս ինկան անոնց վրայ: Այդ ամէնը այնքան անսպասելի կերպով կատարուեցաւ, որ թշնամին շփոթած բոլորովին թուլցաւ ու սկսաւ փախչիլ:

Մեր քաջերը ու իրենց անձանօթ օգնականները ինկան աւազակներուն ետեւէն և սկսան աջ ու ձախ ջարդել զանոնք:

Պատերազմը վերջացաւ թշնամիին պարտու-

Թեամբ: Երկու կոմէն ալ շատ գոհեր եղան: Օգնու-
թեան եկողները փոքրիկ, կարմրագոյն մըջիւններ էին:

Պատերազմէն յետոյ երկու ցեղակից մըջիւննե-
րը հաւաքեցին իրենց ձուիկները, թրթուրները և
հարսանեակները, զորս կրցեր էին ազատել աւազակ-
ներէն և ճամբայ ինկան: Վերաւորուածներն ալ
իրենց հետ տարին:

Բայց թէ ո՛ւր կանգ առին և ո՞րտեղ շինեցին
իրենց բնակարանը, այդ մինչեւ այսօր ալ մնացեր է
գաղտնիք, որովհետեւ այս անգամ անոնք այն տե-
սակ ծածուկ ճանապարհներով գացին, որ կարելի չե-
ղաւ անոնց հետքը պահել. այդ հետքը կորսնցուցինք:
Այս կողմ փնտռեցինք, այն կողմ փնտռեցինք, բայց
իզո՛ւր, ո՛չ մէկ տեղ չի գտանք: Օր մը միայն արտին
մէջ պատահմամբ տեսանք մեր Միրմօն ու իր ընկե-
րը՝ Կօնօն: Անոնք առաջուան պէս առողջ էին ու
զուարթ:

— Կօնօ՛, Կօնօ՛, ի՛նչքան ցորեն կայ: Շո՛ւտ
ընենք, հաւաքե՛նք, եթէ ոչ այդ անպիտան երկոտա-
նին մեզ կը խանգարէ, — ըսաւ Միրմօն և գործի ան-
ցաւ: Անոնք շատ մտածել չեն գիտեր անցեալի վրայ:
«Անցեալը անցած է»՝ կ'ըսեն անոնք ու կը շարունա-
կեն իրենց գործը:

Այսպէ՛ս, սիրելի ընթերցող, անոնց այս վերջին
խօսակցութիւնը միայն հասաւ մեր աւանջին. ա՛լ
այնուհետեւ չի հանդիպեցանք իրենց: Կ'երևայ թէ
լաւ ու ապահով տեղ մը գտած են իրենց համար և
կ'ապրին հանգիստ ու խաղաղ:

ՎԵՐՁ

ԱՅՍ ԷՁԸ
ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

700

7729

„Մ Ա Ս Ի Ս“

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԻ ԼԷՅ 500,000

Պուրէշ, B-dul Maria, Nr. 8

Ընկերութիւնս ամէն ամսու 15-ին և 30-ին հրապարակ կը հանէ մէկ մէկ գիրք 32 էջէ բաղկացեալ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ Է

- 1) Տէրն ու ծառան եւ ուրիշ պատմութիւններ
- 2) Սասունցի Դաւիթ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ

- Քէֆ ընողին բէֆ չի պակսիր
- Տօրք Անգեղ
- Առիւծի Տղան
- Արեգնազան
- Ռէյնիկէ Աղուէսը
- Գրիմ եղբայրներու հէքեաթները ևն, ևն.

ՔԱՂՈՒԱՇՆԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳՐԷՆ

Յօդ. 7. — Հրատարակել հայ տղոց և պատանիներու համար հայերէն դասագրքեր, գրական գործեր և հանգէսներ. տարածել հայ հասարակութեան խաւերուն մէջ արեւմտեան մշակոյթը, ինչպէս նաև ծանօթացնել օտարներուն հայ մշակոյթը:

Հաստատել յատուկ մրցանակ՝ ընկերութեան շահին մէկ մասովը, քաջալերելու համար արժէքաւոր գրական գործերը: